

Lausunto: VM:n toiminnallinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma 2020–2025

Säädösvalmistelu ja keskeiset strategiat

Viranomaisen on yhdenvertaisuuslain mukaan arvioitava yhdenvertaisuuden toteutumista ja ryhdyttävä tarvittaviin toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden toteutumisen edistämiseksi. Yhdenvertaisuuslain 5 § edellyttää viranomaista laatimaan yhdenvertaisuussuunnitelman koskien kaikkia lain syrjäntäperusteita sekä viranomaistoiminnassa että toiminnassa työnantajana.

1. Miten valtiovarainministeriö mielestänne huomioi yhdenvertaisuuden ja sukupuolivaikutukset säädösvalmistelussa ja sopimustoiminnassa?

Säädösvalmistelussa ja sopimustoiminnassa tarvitaan tutkittua tietoa yhdenvertaisuuden toteutumisesta laissa mainittujen ryhmien kannalta. Vammaisten ihmisten osalta tällaista tietoa ei tällä hetkellä systemaattisesti kerätä (esim. THL, Tilastokeskus), eikä sitä näin ollen ole saatavilla tilastoina. Tarvitaan siis tutkimusta. Objektiivisen tiedon lisäksi tarvitaan kokemusperäistä tietoa ihmisiltä itseltään. Tässä tulee hyödyntää alan järjestöjen asiantuntemusta ja osaamista.

Sukupuolivaikutuksia arvioitaessa vammaiset naiset ovat usein näkymättömiä. Vammaiset naiset voivat kohdata kuitenkin syrjintää sekä vammaisuutensa että sukupuolensa perusteella eli kokea kaksinkertaista marginalisaatiota. Erot suhteessa erityisesti ei-vammaisiin miehiin ovat huomattavat. YK:n mukaan vammaisten naisten todennäköisyys jäädä vaille tarvitsemaansa terveydenhuoltoa, olla lukutaidoton, työtön tai vailla internetyhteyksiä on kolme kertaa suurempi kuin ei-vammaisilla miehillä. Lisäksi vammaisilla naisilla on suurempi riski joutua seksuaalisen väkivallan uhriksi kuin ei-vammaisilla naisilla. (http://www.un.org/development/desa/disabilities/wp-content/uploads/sites/15/2020/05/PB_69.pdf.) On todennäköistä, että Suomikaan ei ole täysin vapaa tällaisesta epätasa-arvosta, jolloin sukupuolivaikutusten arvioinnissa tulisi huomioida aiempaa paremmin myös vammaiset naiset.

2. Miten valtiovarainministeriö mielestänne huomioi yhdenvertaisuuden keskeisiä strategioita, päätöksiä ja linjauksia tehdessään?

YK:n vammaissopimus ja yhdenvertaisuuden laajahko määritelmä on tärkeää huomioida suunnitelmassa. Erityisryhmiä on erilaisia eikä niiden kaikkien maininta ole välttämättä mahdollista suunnitelmassa, mutta YK:n vammaissopimukseen ym. sopimukseen sekä muihin dokumentteihin ja lakeihin viitaten voisi tehdä näkyväksi, miten laajoja kansalaisryhmiä suunnitelma kattaa.

Strategiset linjaukset, päätökset ja linjaukset liikkuvat ylätasolla. Toisaalta ne sisältävät monia konkreettisia toimenpiteitä, kuten VM:n henkilöstön ja sen alaisten virastojen henkilöstön koulutus sekä kansalaisyhteiskunnan osallistaminen. Vammaisuus on mainittu suunnitelmassa vain kerran. Osittain tämä puute johtunee siitä, että kokonaiskuvaa hahmottavaa tilastointia ja seurantaa ei Suomessa ole vammaisista henkilöistä.

Säädösarvioinnin osalta mm. THL on ainakin aiemmin tehnyt lakien vaikuttavuusarvioita. On tärkeää varmistaa, että myös tämä näkökulma huomioidaan säädösarvioinnissa. Muun muassa vammaislakien yhdistäminen ja uuden lain yhdenvertaisuuden tarkastelu vammaryhmien välillä on hyvin keskeistä. Myös muissa suunnitelman painoalueissa vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuus nousee esille (mm. osatyökykyiset, esteettömyys ja saavutettavuus). Siksi toimenpidesuunnitelmassa voisi konkretisoida näitä tilanteita olemassa olevan tiedon pohjalta.

Syrjinnän vaarassa olevat ryhmät

Viranomaistoiminnan kannalta keskeistä on arvioida sitä, miten yhdenvertaisuusnäkökulma on otettu huomioon toimintojen järjestämisessä ja miten toiminta tosiasiallisesti vaikuttaa syrjinnän vaarassa olevien ryhmien asemaan.

3.Osaako valtiovarainministeriö mielestänne tunnistaa ja tarvittaessa konsultoida vähemmistöryhmiä edustavia järjestöjä

Järjestöt tulee ottaa mukaan nykyistä tehokkaammin kansalaisyhteiskuntaa koskevan lainsäädännön uudistamiseen ja valtionavustustoiminnan kehittämiseen. Lainsäädäntömuutosten vaikutuksia on arvioitava kansalaisyhteiskunnan näkökulmasta entistä tarkemmin aidosti kuulemalla järjestöjä. Tästä toimivina ja hyvinä esimerkkinä ovat Digi arkeen -neuvottelukunta ja Valtionavustustoiminnan kehittäminen ja digitalisointi -hankkeen järjestöjen valtionavustuskäytänteiden kehittämisjaosto.

Valtiovarainministeriön koordinoima Digi arkeen -neuvottelukunta on toimiva tapa tehdä yhteistyötä kansalaisjärjestöjen, tutkijoiden, eri viranomaisten ja valtiovarainministeriön välillä. Kehitysvammaliitto pitää tätä yhteistyömuotoa tärkeänä ja näkee valtiovarainministeriön onnistuneen neuvottelukunnan toiminnan ohjaamisessa ja koordinoimisessa. Tätä kautta vähemmistöryhmiä edustavat järjestöt ovat pystyneet tuomaan näkemyksensä esille.

On ollut erittäin olennaista, että ministeriö on antanut henkilöresurssia Digi arkeen -neuvottelukunnan käyttöön. Neuvottelukunnan kokoukset, seminaarit ja muu toiminta vaatii valmistelua ja suunnittelua. Neuvottelukunta onkin ollut aktiivinen ja yhteistyö on ollut toimivaa.

Kehitysvammaliitto osallistuu ja konsultoi mielellään jatkossakin kehitys- ja puhevammaisuuteen ja selkokieleen liittyvissä kysymyksissä ja osallistuu vastaaviin elimiin mikäli se katsotaan tarpeelliseksi.

4.Tiedottaako valtiovarainministeriö riittävästi kansalaisyhteiskunnan eri toimijoita vaikuttamismahdollisuuksista? Jäävätkö jonkin syrjinnän vaarassa olevan ryhmän osalta yhdenvertaiset vaikuttamismahdollisuudet toteutumatta?

Verkkosivuillaan VM tiedottaa suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi. Selkosuomi ja selkoruotsi olisivat hyvä lisä, erityisesti silloin, kun tiedotetaan asiasta, joka on suunnattu kaikille kansalaisille ja johon toivotaan kansalaisyhteiskunnalta osallistumista. Selkokieli palvelisi kaikkia niitä, joille yleiskielen ymmärtäminen on liian vaikeaa, esim. kehitysvammaiset henkilöt, ikääntyneet, muistisairaat tai henkilöt, joiden kielitaito ei riitä yleiskielisen suomen, ruotsin tai englannin ymmärtämiseen (monet maahanmuuttajaryhmät).

5.Mitä järjestöjä ja toimijoita valtiovarainministeriön tulisi kuulla toiminnallisen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelun seurannassa?

Vammaisten henkilöiden oikeuksien neuvottelukuntaa VANEa, Vammaisfoorumia ja Sostea.

Yhdenvertaisuuden ja tasa-arvoisuuden edistäminen

Yhdenvertaisuuslain sekä tasa-arvolain mukaan viranomaisten tulee kaikessa toiminnassaan edistää yhdenvertaisuutta sekä naisten ja miesten välistä tasa-arvoa tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti. Lisäksi tulee luoda ja vakiinnuttaa sellaiset hallinto- ja toimintatavat, joilla varmistetaan tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäminen asioiden valmistelussa ja päätöksenteossa.

6. Kuinka hyvin mielestänne esteettömyys ja saavutettavuus on otettu huomioon valtiovarainministeriön järjestämissä tilaisuuksissa ja kokouksissa? Entä sähköisiä välineitä ja materiaaleja tuotettaessa ja järjestettäessä?

Saavutettavuus on huomioitu pääpiirteissään hyvin. Huomiota kannattaa edelleen kiinnittää kielen saavutettavuuteen sekä saavutettavuuden toteutumiseen prosessien eri vaiheissa.

Ensinnäkin tilaisuuksien ja valmisteluasiakirjojen kielen tulee olla riittävän helppoa, jotta mahdollisimman monet ihmiset voivat osallistua tilaisuuksiin sekä yhteisten asioiden valmisteluun ja kommentointiin. Esimerkiksi strategiavalmistelussa on tullut esiin tilanteita, joissa käytetty kieli on hyvin ylätasoista ja vaatii käytännössä korkeakoulutasoisia kielellisiä valmiuksia ja hallinnon kielen laajaa ymmärrystä. Tällaisissa tilanteissa ihmisillä, joilla on kielellisiä vaikeuksia ja rajoitteita, ei ole yhdenvertaisia mahdollisuuksia osallistua asioiden valmisteluun ja kertoa niistä mielipiteitään.

On myös tärkeää, että saavutettavuus huomioidaan prosessien eri vaiheissa. Tilaisuuksien ja kokousten lisäksi on olennaista, että myös PDF:t ja muut asiakirjat sekä erilaiset työskentelyalustat ovat saavutettavia ja monenlaisille käyttäjille mahdollisia käyttää

7. Millaisia keinoja valtiovarainministeriön tulisi ottaa käyttöön, jotta toimintatavat tukisivat entistä enemmän yhdenvertaisuuden toteutumista?

Kansalaisjärjestöt tulee ottaa mukaan nykyistä tehokkaammin kansalaisyhteiskuntaa koskevan lainsäädännön uudistamiseen ja valtionavustustoiminnan kehittämiseen. Aito kuuleminen jo valmisteluvaiheessa edistää yhdenvertaisuuden ja demokratian toteutumista.

Selkokielen käyttö on keskeinen keino yhdenvertaisuuden tukemiseen.

On hyvä, että tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmassa puhutaan selkeästä ja ymmärrettävästä kielestä, jota hallintolakikin velvoittaa käyttämään. Selkeän yleiskielen lisäksi tarvitaan kuitenkin myös selkokieltä, joka on vielä yleiskieltäkin helpompi kielimuoto. Selkokieltä tarvitsee Suomessa yli 10 prosenttia väestöstä, ja selkokielen tarpeen taustalla voi olla esimerkiksi kehitysvamma, muistisairaus tai se, että suomi ei ole äidinkieli.

On tärkeää, että valtiovarainministeriö tarjoaa tietoa ja osallistumisen mahdollisuuksia myös selkokielellä erityisesti silloin, kun on kyse asioita, jotka koskevat kaikkia kansalaisia tai erityisesti selkokieltä tarvitsevia ihmisiä. Selkokieliseen viestintään tarvitaan myös sisäistä osaamista, aikaa ja resursseja.

8. Missä asioissa valtiovarainministeriön olisi tarpeen lisätä avoimuutta?

VM:n tulisi avata, miten yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämisen päämäärä on otettu huomioon valtion talousarvion valmistelussa.

Kielen selkeys ja selkokielen käyttö on yksi hallinnon avoimuuden keskeisistä asioista. Hallinto ei ole avointa, jos sen kieli on niin vaikeaa, että sitä on hankala ymmärtää. Myös Avoimen hallinnon uusi strategia painottaa kaikkien oikeutta ymmärtää ja tulla ymmärretyiksi. Yksi strategian tavoitteista on suunnitelmallinen ja ennakoiva selkokielen osaamisen ja määrän lisääminen julkisen sektorin organisaatioissa.

9. Mitä muita kehittämistoimenpiteitä ehdottaisitte valtiovarainministeriölle toiminnallisen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi?

Jo YK:n vammaissopimuksen velvoittamana julkisen sektorin on työllistettävä vammaisia henkilöitä palvelukseensa. Kehitysvammaisen tai autismikirjon henkilön rekrytointi on Helsingissä helppoa

kaupungin tuetun työllistymisen palvelun kautta. Työnkuva on mahdollista räätälöidä esimerkiksi ministeriön avustavia ja täydentäviä työtehtäviä yhdistämällä, jolloin ministeriön virkamiehet saavat enemmän aikaa ydintyöhönsä. Työllistämisen voi aloittaa pilotilla esimerkiksi yhden henkilön kanssa, ja siitä saatuja kokemuksia voi jakaa esimerkkinä ja innoituksena myös muille ministeriöille sekä valtion muille yksiköille.

Espoo, 18.12.2020

Kehitysvammaliitto ry
Marianna Ohtonen
toiminnanjohtaja